

Statutul femeii reflectat în Constituția României și a altor state membre ale Uniunii Europene

Prof. univ. dr. Verginia Vedinaș

Facultatea de Drept, Universitatea București,,

Membru titular al Academiei Oamenilor de Știință,

Președinte al Institutului de Științe Administrative „Paul Negulescu“

I. MATRIARHAT VERSUS PATRIARHAT

Ne exprimăm recunoștința de a putea destăinui câteva gânduri despre o temă dragă sufletului feminin. Dar și celui masculin, pentru că nu știu ce ne-am face unii fără ceilalți.

Fiindcă nu știu dumneavoastră cum gândiți, dar, în ceea ce ne privește, credem cu toată ființa noastră în ideea de egalitate, toți suntem egali în fața lui Dumnezeu, căci El a ales ca îngerii care Îl înconjoară să nu fie identificați prin apartenența la un sex anume, ci să fie asexuați.

Dar, în negura vremurilor și a civilizațiilor, rolul bărbatului a fost, în general, primordial, existând perioade scurte în care s-a practicat o anumită prioritate a sexului feminin. Ni s-a părut interesant să descoperim, în lecturile noastre, că o bună parte din

Tracia era sub administrația geto-dacă. Poporul dac apare în documentele vremii ca fiind legat de această vatră, încă din perioada matriarhatului (până în anul 1900 î.Hr.), când capul familiei era femeia. Dacii apar ca popor independent condus de regina Hestia. Această regină a fost cea care a organizat, după un anumit ritual, *cultul focului sacru*, atât la reședința regală, cât și în cetăți și în vetrele locuințelor traco-dacilor. Simbolul focului a fost sacru la traco-daci, focul fiind întreținut atât ziua, cât și noaptea. Se crede că și etimologia numelor „Dacia“, „dac“ are legătură cu focul, în jurul căruia se desfășura întreaga viață, mai întâi cea tribală și apoi cea regală, matriarhală și patriarhală.¹

Însă regula în istoria civilizațiilor a fost aceea că rolul prioritar îl are bărbatul. El **are drepturi**, femeii **trebuie să-i fie recunoscute drepturile**. Adaptându-se acestor realități istorice, a fost necesar, de-a lungul timpului, ca femeia să lupte pentru drepturile ei, bărbații să se împotrivească în a le acorda, iar legiuitorii să fie determinați să reglementeze aspecte prin diferite categorii de acte normative, cum ar fi, la nivel internațional, pacte, convenții, declarații de drepturi și libertăți, iar la nivel național, prin constituții și legi adoptate în baza acestora.

¹ Gabriela Dobrescu, Matriarhatul la vechii daci, ultima editare la 2 septembrie 2012, consultat în 18 martie 2024, URL: <https://extraterestrii.pintrenoi.wordpress.com/2012/09/02/matriarhatul-la-vechii-daci/>.

II. FEMEIA ÎN CONSTITUȚIA ROMÂNIEI

Constituția României¹ proclamă, în mai multe articole, egalitatea, fie în articolele care se referă la egalitate și nediscriminare – în general, pe niciun criteriu, între care se regăsește și cel al **sexului**–, fie în articole speciale și specifice, care vizează regula conform căreia la muncă egală salariul este egal pentru femeie și bărbat. Acestuia i se adaugă un text revoluționar, am putea spune, prin care a fost garantat accesul egal între femei și bărbați pentru ocuparea unor funcții și demnități publice (articolul 16, alin. 3).

Este important că acest text a fost introdus prin Legea de revizuire din 2003, iar textul trebuie interpretat raportând cele două fraze una la cealaltă. Astfel, în prima frază a alin. (3) se prevede că *funcțiile și demnitățile publice, civile sau militare, pot fi ocupate, în condițiile legii, de persoanele care au cetățenia română și domiciliul în țară.*

În continuarea lui, după ce proclamă **cine poate ocupa funcțiile și demnitățile publice, civile sau militare**, se instituie **obligăția statului român de a garanta egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru ocuparea acestor funcții și demnități.**

În acest fel, după cum exprimă doctrina de specialitate, se relevă **o evoluție aparte a principiului egalității**, care îl obligă pe legiuitor să *identifice formulele juridice cele mai potrivite pentru ca acest text să nu rămână o simplă declarație.*²

Ne amintim că, în perioada mandatului nostru de senator, când s-au discutat unele modificări ale Regulamentului Camerei

¹ Constituția României a fost publicată în M. O. nr. 233/21 noiembrie 1991. A fost revizuită prin Legea nr. 429/2003, publicată în M. O. nr. 758/29 octombrie 2003 și republicată în M. O. nr. 767/31 octombrie 2003.

² Ioan Muraru în Ioan Muraru, Elena-Simina Tănăsescu, *Constituția României, Comentariu pe articole*, București: ediția a III-a, editura C.H. Beck, 2022, p. 141.

Superioare a Parlamentului¹, am propus să se cuprindă în conținutul acestuia prevederi care să încorporeze principiul egalității de șanse între femei și bărbați în ocuparea de funcții și demnități în organele de conducere ale Senatului. Propunerea noastră a fost agreată, astfel că, încă de pe atunci și până în prezent, art. 51 din Regulamentul Senatului² are următorul conținut: *Componența membrilor birourilor comisiilor pe grupuri parlamentare se stabilește de Comitetul liderilor, astfel încât să se respecte configurația politică a Senatului rezultată din alegeri, precum și principiul consacrat de art. 16 alin. (3) teza a doua din Constituția României, republicată. Componența astfel stabilită se supune votului plenului Senatului.*

Mărturisim că ne face plăcere să regăsim această normă, în egală măsură încât ne conferă o stare de confort faptul că am reușit să o impunem în Regulamentul Senatului. Ne-ar bucura dacă ea ar putea să-și dovedească utilitatea și ne referim astfel la structura de gen a fiecăreia dintre cele două Camere. Avem în vedere numărul redus al femeilor, de 18% în fiecare Cameră³, fapt care **crează numai premise, nu și posibilități reale**. Dar totul pleacă de la premise, până la urmă, și este bine că ele au fost create.

Continuând analiza normelor constituționale, simțim nevoia să ne oprim la alin. (4) al articolului 41 care proclamă faptul că, *la muncă egală, femeile au salariu egal cu bărbații*.

¹ Republicat în M. O. nr. 22 din 11 ianuarie 2024.

² Regulamentul Senatului din 24 octombrie 2005, URL: https://www.senat.ro/pagini/reg_sen/REG_SENATULUI_republicare_ianuarie_2025.htm

³ La alegerile din 2020, în Parlamentul României, au obținut câte un mandat 85 de femei, reprezentând 18,24% și 381 de bărbați, reprezentând 81,76%, numărul total al Parlamentarilor fiind de 466. În ceea ce privește situația din fiecare Cameră, ea a fost aceasta: la Camera Deputaților, dintre cei 330 de deputați aleși, 60 erau femei, ceea ce reprezintă 18,18%, iar 270 erau bărbați, adică 81,82%. La Senat, dintre cei 136 de senatori aleși, 25 erau femei, reprezentând 18,38% și 111 erau bărbați, adică 81,62%.

În literatura de specialitate¹ s-a propus ca acest text să fie completat în sensul ca el să se refere și la *muncă de valoare egală*, pentru a fi în concordanță cu normele Uniunii Europene.

Fără a ne erija în specialiști în dreptul muncii și în deplina prețuire pentru marele și regretatul dascăl citat, mărturisim că noi ne dorim să nu mai fie nevoie să se consacre astfel de reglementări, deoarece ne-am dori ca o asemenea egalitate să izvorască din normalitate, nu din lege. Faptul că se simte nevoia să-l menționăm în lege relevă o realitate care nu ne bucură și pe care ne-o dorim dispărută pentru totdeauna.

Încheiem această parte rememorând o istorie pe care ne-o povestea regretatul nostru profesor Antonie Iorgovan, fostul președinte al Adunării Constituante, care a elaborat Constituția țării după 1990.

Membrii Adunării Constituante i-au primit în vizită pe membrii Comisiei pentru Democrație prin Drept de la Veneția. Toată Adunarea era prezentă, a venit Comisia de la Veneția, s-au făcut prezentările, dar invitații refuzau să se așeze. Gazdele îi tot invitau să facă acest lucru, aceștia refuzau, și la un moment dat s-a explicat de ce: au spus că *îi așteaptă și pe ceilalți membri ai Adunării Constituante*. Profesorul nostru i-a asigurat că *nu mai sunt alți membri, cei prezenți sunt toți*. Atunci, Președintele Comisiei și-a exprimat nedumerirea, întrebând *cum este posibil ca în componența Adunării care elabora proiectul viitoarei Constituții a României, aplicabilă și femeilor, în egală măsură cu bărbații, nu există nicio femeie?*

A fost o lecție pentru profesor, care cultiva, de altfel, colaborarea profesională cu femeile și era, de altfel, mândru că la Facultatea de Drept a Universității București, „echipa” domniei-sale era

¹ Ion Traian Ștefănescu, *Tratat de dreptul muncii*, București: Ed. Wolters Kluwer, 2007, p. 577.

reprezentată de două fete, alături de noi aflându-se și draga noastră colegă Dana Apostol Tofan.¹ *Quot erat demonstrandum!*

III. FEMEIA ÎN CONSTITUȚIILE STATELOR EUROPENE

Ne vom învrednici, în prezenta secțiune, să analizăm conținutul Constituțiilor din statele membre ale Uniunii Europene, spre a identifica măsura în care acestea conțin prevederi referitoare la femei.

1. Constituția Austriei², despre care se cuvine să menționăm că este opera lui Hans Kelsen³, consacră, în art. 6 alin. (1) *tratamentul egal al tuturor cetățenilor săi*, iar în art. 7 alin. (2) prevede că *federatia, landurile și localitățile aderă la principiul egalității între bărbați și femei. Sunt permise măsurile de promovare a egalității între femei și bărbați, în special prin eliminarea inegalităților existente.*

Constatăm că regăsim atât **norma de principiu** privind egalitatea de tratament a cetățenilor, cât și **norma specială**, care face referire la *egalitatea între bărbați și femei* și ea recunoaște existența unor **inegalități**, care se propun a fi **eliminate**.

2. Constituția Regatului Belgiei⁴ prevede în art. 10 că *egalitatea între femei și bărbați este garantată.*

¹ Între timp, echipa s-a completat, alături de noi venind și Alexandru Sorin Ciobanu – actualul director al Departamentului de drept public –, Bogdan Dima, Cristina Feurdean.

² Adoptată la 1 mai 1929 și intrată în vigoare la 1 ianuarie 1930.

³ Hans Kelsen (1881-1973) este un mare jurist, teoretician al dreptului, considerat a fi unul dintre principalii reprezentanți ai pozitivismului juridic. A studiat dreptul la Viena și s-a specializat în dreptul public (constituțional) și în filosofia dreptului. A avut o carieră didactică strălucită, a exercitat și unele funcții administrative și a elaborat o doctrină juridică originală, lucrarea sa de căpătâi fiind *Doctrina pură a dreptului*, URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Hans_Kelsen, accesat 12 februarie 2026.

⁴ A fost adoptată în 1831, modificată în mai multe rânduri, dintre care ultima oară în anul 2015, când s-a schimbat structura statului într-unul federal.

3. Constituția Republicii Bulgaria¹ proclamă, în art. 6 alin. (2), principiul nediscriminării pe niciun criteriu, între care, al patrulea în succesiune, este cel al **sexului**. Prezintă interes și prevederea de la art. 46 alin. (1), conform căreia *căsătoria reprezintă uniunea liberă dintre un bărbat și o femeie*. Spunem că prezintă interes având în vedere că în România a fost organizat pe 6 și pe 7 octombrie 2018 un referendum pentru **modificarea art. 480 alin (1) din Constituția României**. Demersul a urmărit înlocuirea formulei *familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți* cu aceea că *familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între un bărbat și o femeie*. Referendumul n-a fost validat, deși s-au prezentat la urne 3.857.308 de alegători, prezența la vot a fost de 20,41%, insuficientă pentru ca referendumul să poată fi declarat valid. În aceste condiții, Constituția nu s-a modificat, rămânând definiția de până acum a căsătoriei ca fiind uniunea dintre „soți”.

4. Constituția Republicii Cehe² prevede în art. 3 că din ordinea constituțională a Republicii Cehe face parte „Carta drepturilor și libertăților fundamentale”. Aceasta explică faptul că nu regăsim un capitol distinct privind drepturile și libertățile fundamentale, ceea ce determină doctrina de specialitate să se exprime în sensul că, în această materie, avem de-a face cu un „bloc de constituționalitate”³.

5. Constituția Republicii Cipru⁴ reglementează în partea a II-a a sa *drepturile și libertățile fundamentale*, unde regăsim în art. 28 alin. (1) prevederea conform căreia *toate persoanele sunt egale*

¹ Adoptată în 1991, publicată în M. O. nr. 56 din 13 iulie 1991.

³ Adoptată la 16 decembrie 1992.

⁴ Ștefan Deaconu în *Codex constituțional. Constituțiile statelor membre ale Uniunii Europene*, vol. I. București, R. A. Monitorul Oficial, 2015, p. 261.

⁵ Adoptată în 16 august 1960.

în fața legii, administrației și justiției și au dreptul la protecție egală și tratament egal din partea acestora.

Observăm că este o normă generică, ce nu face referiri expresse la egalitatea dintre bărbat și femeie. În alin. (2) al aceluiași text se consacră **interdicția discriminării** pe niciun criteriu dintre cele enumerate, între care al cincilea în succesiune este cel al **sexului**.

6. Constituția Republicii Croația¹ consacră în art. 14 faptul că **toți cetățenii se bucură de drepturi și libertăți, indiferent de criteriile enumerate de text**. Între acestea, al treilea în succesiune este cel al **sexului**.

7. Constituția Regatului Danemarcei² nu cuprinde o parte a sa consacrată drepturilor fundamentale, ele sunt reglementate în mod dispartat în cuprinsul ei. Nu regăsim precizări expresive privind egalitatea de gen. Ea transpare din unele prevederi, cum ar fi cele ale art. 74, conform cărora *orice îngrădire a libertății de muncă și a egalității șanselor pe piața muncii (...) este interzisă de lege*.

8. Constituția Republicii Elene³ reglementează, în partea a II-a a sa, *drepturile individuale și sociale*. Art. 4 alin. (1) proclamă că *toți cetățenii greci sunt egali în fața legii*, iar alin. (2) prevede că **femeile și bărbații din Grecia vor avea drepturi și obligații egale**.

O altă prevedere este cuprinsă în art. 22 alin. (1), teza a doua, conform căreia *toți lucrătorii, indiferent de sex sau alte diferențe, vor avea dreptul la plată egală pentru muncă egală*.

9. Constituția Republicii Estonia⁴ consacră **principiul nediscriminării** în art. 12 alin. (1) teza a doua, conform căruia *nicio*

¹ Adoptată în anul 1990 și republicată în Monitorul Oficial nr. 76/2010.

² Adoptată în 5 iunie 1953 și amendată la 12 iunie 2009.

³ Adoptată în 1975.

⁴ Adoptată la 28 iunie 1992, intrată în vigoare la 3 iulie 1992.

persoană nu poate fi discriminată pe motive de naționalitate, rasă, culoare, sex, limbă, origine, religie, convingeri politice sau de altă natură, proprietate sau statut social ori din alte motive.

10. Constituția Republicii Finlanda¹ prevede în capitolul II drepturile fundamentale și instituie principiul egalității tuturor în fața legii. Prin alin. 6 par. 4 se prevede că ***egalitatea între sexe este promovată în activitățile sociale și în viața profesională, mai ales în stabilirea remunerațiilor și a celorlalte condiții de muncă, potrivit reglementărilor legale specifice.***

11. Constituția Republicii Franceze² nu conține o parte distinctă consacrată drepturilor fundamentale, însă în chiar primul său articol prevede că ***legea favorizează accesul egal al femeilor și bărbaților la mandatele electorale și la funcțiile electiv, precum și la responsabilitățile profesionale și sociale.***

În art. 3 al ultimului paragraf se face din nou referire la egalitatea dintre cele două sexe, prevăzându-se că ***toți cetățenii francezi majori de ambele sexe, care se bucură de drepturi civile și politice, pot vota în condițiile prevăzute de lege.***

12. Constituția Republicii Federale Germania³ prevede, în art. 3 alin. (1), ***egalitatea în fața legii***, iar în alin. (2) și (3) dezvoltă conținutul acestei egalități. Astfel, conform alin. (2), ***Bărbații și femeile se bucură de drepturi egale. Statul promovează transpunerea efectivă în practică a drepturilor egale pentru femei și bărbați și ia măsuri pentru eliminarea dezavantajelor existente.*** Iar potrivit alin. (3), ***nicio persoană nu poate fi favorizată sau defavorizată pe motive de sex, filiație, rasă, limbă, țară și origine,***

² A fost adoptată la 11 iulie 1999 prin Legea nr. 731/1999 și este în vigoare de la 1 iunie 2007.

³ Adoptată la 4 octombrie 1948, modificată în mai multe rânduri, ultimele modificări fiind în anii 2007-2008.

⁴ Adoptată la 8 mai 1949 și publicată în BGBl III 100-1/1949.

credință sau opinii politice ori religioase. Nicio persoană nu poate fi defavorizată din cauza invalidității.

13. Constituția Republicii Irlanda¹ se caracterizează prin faptul că articolele sunt grupate pe capitole care se identifică prin denumirea lor. În capitolul care reglementează *drepturile fundamentale* la art. 40 regăsim **principiul egalității** care este inclus în categoria drepturilor personale. Un interes deosebit prezintă art. 41 potrivit căruia, *în mod special, statul recunoaște că, prin viața sa în cadrul familiei, femeia conferă statului un suport fără de care interesul comun nu poate fi realizat* și pct. (2) – *statul acționează pentru a se asigura că mamele nu sunt obligate să muncească din motive economice și să își neglijeze astfel îndatoririle față de casă.*

14. Constituția Republicii Italia² reglementează drepturile și îndatoririle fundamentale în prima parte a sa, care este structurată în patru titluri. Prin art. 3 se instituie norma de principiu conform căreia *toți cetățenii beneficiază de demnitate socială egală și sunt egali în fața legii, fără deosebire de sex, rasă, limbă, religie, opinii politice, condiție personală și socială.* Observăm că **sexul** este primul criteriu, în succesiunea textului.

Un alt articol care prezintă relevanță pentru statutul femeii în societatea italiană îl reprezintă art. 37 alin. (1) potrivit căruia *femeile care muncesc beneficiază de drepturi egale și, la muncă egală, de salariu egal cu al bărbaților. Condițiile de muncă trebuie să le permită femeilor să își îndeplinească rolul esențial în cadrul familiei și să asigure protecția corespunzătoare pentru mame și copii.*

¹ Adoptată în 1937.

² Adoptată la 22 decembrie 1947.